

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
✠ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ✠

ÄRGÅNG 13

M A J

1926

PUB

Herthas läsarinnor

göras uppmärksamma på, att Paul U. Bergströms manufakturavdelningar ha det största tänkbara urval av alla slags

Siden-, Ylle- och Bomullstyger samt Linnevaror för såväl ekiperings- som hushållsändamål.

Paul U. Bergströms A.-B.

13 Hötorget - Drottninggatan 74

54 Hornsgatan 54 (Mitt för Adolf Fredriks Torg)

HUSMODERN

köper

Bomullsgarn och Vävnader

från

**Gefle Manufaktur A.-Bol.
STRÖMSBRO**

och vet att hon erhåller
det bästa möjliga för sitt

HEM

**Svanens vävnader bästa vävnader!
Gefle garn bästa garn!**

*Zeniths
Special Blandning*

Ett margarin som tillfredsställer allas smak *Tre Ess* tillverkas efter en ny metod som förlämnar detsamma ett nykärnat och kraftigt natursmörs *smak* och *arom*, *Tre Ess* dessutom både *bryner*, *bakar* och *steker som smör*. Kostar endast **95** öre pr $\frac{1}{2}$ kg.

HANDARBETETS VÄNNER

Väfskola - Konstsoömnadsskola - Museistudier.
PROSPEKT. Kungsträdgårdsgat. 12 - Stockholm. TEL. 9102.

Telefoner
539-8326-5619
Malmö

Perslow's

Siden- &
Manufakturaffär
Största urval nyheter

HERTHA

ÅRGÅNG XIII

MAJ 1926

HÄFTE 5

Ellen Key till sist.

Nedanför trädgårdens terrasserade branta sluttning drar det vita husets fasta massa sin raka tvärlinje mot Vätterns blåa glittersvall. Lika lugnt starkt ävenså mot stormpiskat vatten eller färglöst grått; också mot röda solnedgångars brand över vattenspegl.

I det huset bodde de sena årens Ellen Key.

Bäst minns jag synen av det i de soliga ljusa dagarna den sommaren för tre år sedan. Då stod jättevallmon som högtflammande lågor i översta trädgården närmast grindarna, och på de lägre terrasserna, mellan huset och sjön, blommade rosorna i praktfullt överflöd. När grinden knäppte igen om de två dagliga gästernas inträde på Strands hägnade område kom Gull, stor, lurvig och våldsamt skälrande, i språng uppför backen — den illa beryktade, farliga Gull, som skrämde främlingar och skulle vara gårdsvaktare men som genast vände skallet upp mot blåa rymden, när man oförskräckt gick emot henne. Plötsligen tycktes hon vilja markera att det här var på intet sätt något som gällde de besökande.

För Ellen Key var hon en högt älskad, ersättaren av Wild, som ligger begraven på Strands mark.

Så kom Malin springande, Ellen Keys Malin, med det brunblonda håret i mjukt fall över den allvarsmärkta pannan, en smula kärvt tillbakadragen och dock sökande ivrig efter intellektuell umgängsamhet. Men nu drar hon den stora Gullan med sig i halsbandet till förvisningsorten nere i källaren.

Det är i de lyckliga dagarna då »Malin» är Ellen Keys »dotter» och hjälp i allt på Strand. Och Ellen Key är Malin Blomsterbergs beundrade, älskade, stora ledare.

På byggnadens stentrappa mot Vättersidan står Ellen Key själv i sin vita dräkt. Solen lyser över det vita huvudet, vinden fläktar över det vita håret. Stark, kraftig står hon, härskarinna i sitt rike.

Den andligt öppna famnen, liksom den yttre brett välkomnande, är den goda, allt mänskligt famnande människans.

Så ser jag henne, så minns jag henne, i Strands miljö, genom dessa tre härpå följande år, nästan med utplånande av minnesbilden från hennes sista Stockholmsbesök.

Jag ser henne, ivrig och vågsam, skynda fram på de backiga, ojämna

skogsstigarna, också understundom snubbla på trädrötter eller stenar och falla men i en sekund vara uppe igen, skrattande åt vår förskräckelse.

Jag ser och hör henne i tal med bygdens folk, känd av alla, kännande alla och med i allas bekymmer och fröjder.

I sin bruna kåpa med hättan dragen över huvudet står hon under klosterruinens brustna valvbågar — Birgitta! spritter det till i mig.

En liten motorbåt puffar sig mödosamt fram mot ganska bångstyriga Vätternvågor, det är Ellen Keys picknickparty med Visingsö som mål. Den underbart lugna solskensdag, som var villkoret för det hela, har blivit en avgjort blåsig sådan. Men optimisten Ellen Key ser endast solskenet. Och korgarna äro packade, Malins läckra stekta kycklingar, syltpannkakorna m. m. nedstuvade, nog skola vi fara! Kanske, eller snarare helt visst, bor fruktan för den farliga Vättern hos ett par av sällskapet, ännu en annan fasar i hemlighet för sjösjukans kval, men Ellen Key är strålande. Nu är man ute på lustfärd! Hon småsjunger, skriver vers på små papperslappar som genom de mellansittande langas in till den, som förtänksamt söker hålla sig liggande i rätthålet till kajuta för att förekomma eventuella eruptioner — och som faktiskt klarar sig och därtill skickar spirituella verssvar tillbaka till Ellen Key längst akteröver. Och fast den gungande båtfärden tar en god del av dagen — mera än åtta timmar fram och tillbaka! — kommer man lyckligen till Visingsö, och lunchmiddagen vid den gamla ruinen smakar bedårande.

Ellen Key, svept i den bruna kåpan, i det guppande lilla nötskalet till båt, glad, oförfärad, själv utan en aning om sjösjukekänslor, är åter bilden som blivit kvar.

Så lyktade denna sommar. Sedan var det breven från Strand, breven med den slösaktigt stora stilen — och den slösande rika hjärtevärmern. De giva åter bilden av Ellen Key på Strand. Det är härskarinnan i sitt rike, som förtäljer om världen där.

Men så slutade också de breven. Den starka varma handen skriver inte längre. Stämman som talade från Strand har tystnat.

Strand är öde.

En — den ena av oss som var med denna sommar för tre år sedan — vilken bättre än någon annan finner de rätta orden för det väsentliga i det som sker, yttrade när dödsbudet kom om Ellen Key: Sverige har blivit ett kallare och torftigare, ett mera jämnstruket land nu.

Det är den verkliga sammanfattningen av vad som hänt oss.

En värme- och rikedomskälla har slocknat och sinat. Ett träd, som nådde högt över krypskogen, har fallit.

Det är inte nu frågan om de meningar eller de ideal hon omfattade. Om dessa har striden stått och om dem kan alltid tvistas. Vad vi mistat är den stora, betydande människan. Måttet fylldes av hennes flammande mod, hennes orädda kamplust för det som var för henne livets värde och idealets eviga höghet. Aldrig blev hennes förkunnelse anpassningen till det för stunden gångbara, människorna täckeliga. Hon, om någon, visste att vä-

ga. D ä r f ö r slogo kampens vågor upp omkring henne. D ä r f ö r gick under långa år hennes väg genom motstånd och förföljelse, försmädelse och förtal.

Åter minns jag henne den gången i

solskenet på Strands trappa. Så kraftig, så monumentalt oböjd hade hon stått i kampen. Så strålande starkt som solljuset då över hennes vita hår hade hennes mod varit.

ELLEN KLEMAN.

Ellen Keys livslinje.

Det är av största intresse att jämföra Ellen Keys essay över Robert Browning och Elizabeth Barrett i den 1899 utkomna boken Människor med den tjugo år äldre uppsats om Elizabeth Barrett Browning som hon i företalet till Människor omnämner. Som Ellen Key här, utan kommentar, påpekar, är essayn i Människor en annan än studien i Esseldes Tidskrift för hemmet årg. 1879—1880, och endast föga av den äldre studien har tagits med i den nyare. Intressant är jämförelsen genom både överensstämmelse och olikhet.

Signaturen E—n i Tidskrift för hemmet är icke den Ellen Key som satte sinnena i brand under 1800-talets sista och 1900-talets första årtionden. E—ns artikelserie i Tidskrift för hemmet 1879—80 och Ellen Keys essay i Människor 1899 äro, ägnade samma kvinnliga författarpersonlighet. Olikheten i synsätt och uttrycksmedel är så stor som mellan den gråa blyertspennan och den lysande oljefärgen. De skiftande dagrarna, den varmt böljande stämningen, de poetiska bilderna, som var för sig och alla tillsammans göra essayn *Två människor till lyrik* i biografiens och litteraturanalysens

form — allt detta saknas i E—ns uppsats om Elizabeth Barrett av 1879—80. Det glödande och stämningsvibrerande som hos den mognade Ellen Key slungar fram tankar och känslor som i en vulkanisk eruption eller vaggas dem som i vågsvall, intet av detta fånga vi i E—ns välbalanserade, i det hela slätstrukna 1870-talsprosa.

Som ung har Ellen Key med särskilt intresse vänt sig till vissa författare av sitt eget kön. Hos dem har hon sökt och funnit något med sig väsensbesläktat. I deras uttalanden och deras livsöden har hon sökt väckelse eller ledning i sådant som rörde sig inom henne själv. Så är det ju också för andra kvinnor än henne, men för Ellen Key tyckes detta studium av och senare inlevande i andra kvinnors erfarenhet ha haft en mera grundläggande, ingripande och varaktig betydelse än för de flesta. Först betraktar hon, sedan utväxlar hon, med föregångare och samtida, erfarenheter, slutligen uttyder och intolkar hon i strömmande mått sin egen erfarenhet i skildringar av dessa andra, en Elizabeth Browning, en Rahel.

Oöverträffigt själfull som tolk av ett kongenialt kvinnligt väsen på de

områden som ligga henne själv närmast, suddar hennes sympati visserligen då och då ut distinktioner som behövas. I karakteristiken av tidsrörelser eller filosofiska riktningar är hon i Livslinjer t. ex. ofta på en gång schematisk och oklar. I gengäld har hon den finaste intuition för det som hon älskar hos en individualitet. Och på sina egna områden är hon mycket mer än en tolkare. Hon är en skapare och framställare av nya eller till ny klarhet hunna själstillstånd och själsförhållanden.

Den rikedom, varav sådant skapande flyter, medför ingen som ärvd besittning eller tillfälligt fynd. Den förvärvas i livet och genom livet.

I 1880-talets slut och 1890-talets början lämnar Ellen Key betydelsefulla och betydande bidrag till tidskriften Dagny, organ för det 1885 stiftade Fredrika-Bremer-Förbundet. Här möta vi icke längre den reserverade E—n från 1879—80 eller ens den Ellen Key som i sista årgången av den 1885 nedlagda Tidskrift för hemmet anmält Magdalene Thoresens norska folklivskildringar. Där ligger nu myndighet i orden och klang i stämman. Stilen har fått en personlig prägel. Vänskapsgränder äro de, dessa fängslande artiklar, biografier över nyss genom döden förlorade närstående vänner. I årgången 1889 tecknar Ellen Key Viktoria Benedictsson, i årgången 1891 Sonja Kovalevsky. Över Anne Charlotte Leffler utgav hon 1893 en bok, vars ena kapitel ägnas åt Anne Charlottes biografi över Sonja Kovalevsky och i förstående vänskap för båda korrigerar och utfyller Anne Charlottes

ofrivilligt förvanskande bild av Sonja. Den vackra artikeln i Dagny 1892: Vera Vorontzoff — Sonja Kovalevsky, hade redan innehållit en sådan korrigering och utfyllnad. Man tar knappast miste, om man antager att dessa tre kvinnliga vänner, nästan jämnåriga med henne själv, som alla slutade sitt livslopp i tidig medelålder, väsentligt inverkat på Ellen Keys åskådning i avseende på kvinnofrågan och kvinnorörelsen. Mycket tyder på att så var. Mitt på dagen gingo de bort, från bjärt solsken och skarpa skuggor, från ödesavgörelse eller livsfullhet, i en livskoncentrationens brännpunkt. Samkänslan med dem utlöste hos Ellen Key hennes säregna skildringsgåva, förmågan att i åskådlig miljö ge central själskarakteristik. Innehållet i dessa levnadsteckningar är mera sakligt, stilen mera sober än senare. Det ligger sordin däröver. Ellen Key generaliserar icke i ord över det hon berättar. Fastmera ser hon vännerna var för sig som undantagsvarelser, långt mer än vi efterlevande göra. Åtskilligt i hennes några år senare framträdande polemik mot »kvinnosakskvinnorna» tyder på att Viktoria Benedictssons, Sonja Kovalevskys, Anne Charlotte Lefflers livshistoria och ställning — tidigt avbruten, utan det utjämnande och förtonande som ett längre liv kunnat medföra — avgörande påverkat Ellen Key i riktning av den motsatsställning till kvinnorörelsen som hon redan i biografien över Anne Charlotte Leffler (1893) skisserade och några år senare utförligt proklamerade med Missbrukad kvinnokraft (föredrag av 1895, i tryck 1896).

När man på tre årtiondens avstånd betraktar Ellen Key och »kvinnosakskvinnorna» av 1893—6, slår det en att den indignation som råder å ömse sidor alls inte förklaras av den omedelbart framträdande motsättningen i uppfattning. Ellen Keys bestraffning av de »bud kvinnosakskvinnorna utfärdat» synes vid enkel innanläsning av den svenska kvinnorörelsens organ Dagny vara något denna tidskrifts ledare ganska ovidkommande. Fanatism skönjes näppeligen varken i Tidskrift för hemmet eller dess fortsättare Dagny. Mättfullhet intill tamhet, damvärdighet, i det hela konservativ inriktning.

Schismen gäller i själva verket ej några »kvinnofrågans» programpunkter, varken verkligt uttalade eller tyst förutsatta. Klyftan är en olikhet i livsåskådning och livspatos, en klyfta som blivit synligare i samband med de tre märkeskvinnor som Ellen Key stått nära.

En debatt om livsåskådningen i det hela fördes också mellan Ellen Key och en av de äldre bland kvinnorörelsens anhängare, Eva Fryxell, gammal medarbetare i Tidskrift för hemmet. Denna debatt utgick just från Anne Charlottes Lefflers bok om Sonja Kovalevsky och Ellen Keys om Anne Charlotte Leffler. Eva Fryxell behandlade dem i en artikel i Schéeles Svensk tidskrift 1893, under namnet Kvinnliga författartyper för den naturalistiska riktningen. Ellen Key svarade i samma tidskrift med den första fylligare deklARATION av sin egen åskådning, på samma gång som hon ingick i svaromål angående vännerna.

Redan i Leffler-biografien hade Ellen Key, närmast å vännens vägnar, med värme bekämpat »de bud kvinnosakskvinnorna utfärdat», den »lagstiftning genom vilken kvinnoemancipationen höll på att bli en dogmatik men icke en sanning». Dess första bud vore en blint ensidig solidaritet, med »gagn eller ogagn för kvinnosaken» som mätare på en kvinnas handlingar och arbeten. Dess andra bud gällde kvinnans förutsatta oberoende av all erotisk sinnlighet, en »tant-dogm» o. s. v.

I förklarlig iver kallade Ellen Key för »bud» ensidigheter som på sin höjd voro tendenser. Dessutom förbisåg hon att de tendenser hon sammanfattade i nyssnämnda förgripliga »bud» snarare uttryckte ett vidhängande vid det traditionella än en ny fanatism. Det »tyranni» Ellen Key förgrymmades över i samband med Viktoria Benedictssons stipendiehistoria och fru Leffler-Edgrens skilsmässa var dels och huvudsakligen ärlig konservatism, dels — icke oklok — taktik. Man ville förena det goda gamla med det framspirande livsdugliga nya, och med avseende på kvinnan hyllades det goda gamla genom förbehållslös anslutning till vedertagen moral.

För Ellen Key var redan nu kvinnans erotiska frigörelse — frigörelse i ädel bemärkelse — den avgörande och centrala emancipationen. Det i hennes ögon opropotionerliga intresset hos kvinnosakens banerförare för nya arbetsbanor, avlagda examina och dylikt och deras dammessiga likgiltighet för erotiken som sådan väckte både harm och löje hos henne. Hon var fylld av ett patos som de icke skönjde,

självvunnet men stärkt genom vad hon sett och genomlevat med Viktoria, Sonja, Anne Charlotte.

Innebörden av meningsskiftet mellan Ellen Key och »kvinnosakens» anhängare — det ägde rum i broschyrer och i Dagny — fördunklas därigenom att det egentligen skiljande så föga kommer till tals. Ellen Key hade ju visst inte blivit motståndare till »kvinnans rättigheter». »Kvinnosakens» anhängare hade den största vördnad för »makans och moderns» kall. Vad man för framtiden kunde vänta av kvinnorna på »nya arbetsområden», därom var man på det hållet alltigenom ojämförligt mera försiktig i positiva förmodanden än Ellen Key i negativa påståenden. Varom stred man alltså egentligen? Som meningsutbyte har debatten i Svensk tidskrift 1893—94 långt större intresse. Här är det två åskådningar som mötas. Här framgår klart en verklig principiell olikhet mellan Ellen Key och motståndarna. Till deras sida hörde ej blott Eva Fryxell, som med sin anmälan öppnade debatten, och Theodor Holmberg och John Personne, som deltog i den, utan lika mycket de här ej uppträdande pennorna i Dagny: Anna Sandström, Lotten Dahlgren, Esselde o. s. v.

Den omdaning i Ellen Keys livs-åskådning i det hela som fört henne bort från kristendomen, sådan hon uppfattade den och fortfor att uppfatta den, måste komma att öppna en klyfta mellan henne och den till Fredrika Bremers namn knutna kvinnorörelse som bottnade i kristen liberalism av Fredrika Bremers och Erik Gustaf Geijers typ. Även utan kottetryck

och reaktion däremot, även utan samband med de nyligen avlidna märkeskvinnorna, hade denna Ellen Keys position avlägsnat henne från Fredrika-Bremer-Förbundets stiftare och ledare, Esselde och hennes krets.

Mellanhavandet beträffande själva kvinnorörelsens mål och medel har också sin grund i en väsentlig olikhet mellan Ellen Key och de tongivande kvinnor som hon från och med biografien över Anne Charlotte betraktar som motståndare. Blott är denna olikhet inte så uppenbar i själva diskussionen som den är för en tillbakablick.

En andlig rörelse eller gruppformation lever långt efter sin uppkomst av den individualitets krafter som ursprungligen igångsatt den, men den visar gärna också luckor och begränsningar som gå lika långt tillbaka. Har icke lutherdomen genom fyra århundraden bevarat drag av Luthers begränsning lika väl som av hans styrka?

Fredrika-Bremer-Förbundet, Sveriges organiserade kvinnorörelse, tog i arv Fredrika Bremers patos, kvinnans krav på verksamhet och självständig utveckling. Fredrika Bremer var i mogen ålder socialt radikal, med sympati för den kristna socialismen, men själv tillhörde hon genom födseln den klass som Strindberg sedan kallade överklassen, och så gjorde ock hennes efterföljerskor. Hon var icke i verkligheten den mamselltyp som Levertin och Mortensen trott sig se i henne — det är nu av brev och anteckningar otvetydigt — men hennes eget personligt brännande patos gällde icke kvinnans livsmöjligheter i erotiken, utan kvinnans livsmöjligheter oavsett den.

Mycket av vad Fredrika Bremer velat fördes inte vidare. Hon upplevde själv med sorg de sociala problemens undanskjutande — se hennes brev! Hennes fredsupprop till kvinnorna under Krimkriget begravdes och har först i våra dagar framgrävts. Efterföljerskorna hade varken hennes vidd eller hennes glöd, men de följde hennes linje i vädjan om »frihet, framtid, ett hem för andens liv» för Sveriges unga döttrar.

I äkta svenskbygd, i svensk herrgårdsmiljö som Fredrika Bremer men olikt henne i ett ljust familjeliv, med ett lyckligt äktenskap mellan föräldrarna för sina ögon, uppväxte ungefär ett halvsekel senare än Fredrika en ung flicka utan de hämningar som tryckte Fredrikas barndom och tidiga ungdom. Hon fick både drömma i naturen och älska sig in i stora författare, och hon ägde det lyckliga familjeliv som för Fredrika Bremer, utom vad syskonförhållandet angår, blott var ett efterlängtat ideal. Allt det mest svenska hos Ellen Key fostrades under denna tidiga ungdomstid. Till den tiden hör också enligt hennes eget vittnesbörd väckelsen genom Camilla Colletts Amtmandens Dötre.

Camilla Wergeland, drömmerskan i Eidsvolds skogar, älvan i Kristiansalongsalongerna, som genom långa smärtans år närt sin kärlek till Welhaven, hade omsider i Amtmandens Dötre (1855) burit fram sitt vittnesbörd om den spontant älskande kvinnans kärlek till mannen, om denna kärleks rätt och värde. Budet nådde Ellen Key och slog ned i hennes själ som en blix.

Senare blev särskilt Elizabeth Barrett Browning henne en uppenbarare av kvinnans kärlek till en man och George Eliot av kvinnlig ömhet över huvud.

Den själfyllda, svärmiska erotiska idealismen hos Camilla Collett och Elizabeth Barrett Browning närde och påverkade för alltid Ellen Keys själsgrund. Hennes eget temperament och livets erfarenheter gävo gestalt åt hennes erotiska åskådning.

Eros som livsmakt ville kvinnorörelsen avsätta! Det var Ellen Keys egentliga gravamen mot kvinnorörelsens strävanden (frånsett hennes avlägsnande från dess sammanhang med kristendomsåskådningen som hon ansåg utlevad). Vad hon verkligen i detta avseende hade att tillvita sina motståndare var visserligen icke de »bud» hon anklagade dem för men väl bristande psykologi, en brist som hos den ena kunde vara mer temperament, hos den andra mera damvärdighet, hos alla större eller mindre bundenhet vid vad de lärt sig om kvinnlighet, kvinnokrav och kvinnolycka.

Själva Ellen Key kommer icke genast till centrum i sin förkunnelse. Hon börjar med skildringen av vännerna och med boken Barnets århundrade. Hon fortgår med Almqvistuppsatsen i Ord och bild (1894) och kritiken av kvinnorörelsen. Steg för steg träder hon fram. År 1898 utkom i två band Ellen Keys arbete Tankebilder, tillägnat »till de unga av alla åldrar». Förra delens essayer äro samlade under huvudrubrikerna Kvinnorna, Livsbehov, Individualitet, andra delens essayer under huvudrubrikerna Patrio-

tism och Själens evolution. De flesta och de yppersta av dessa uppsatser voro inte förut publicerade. De bära årtalet 1897 eller 1898. Ellen Key är här den färdiga mästaren, med fullödigt innehåll och skön form. Här finnes lysande sidor om konst och kultur, om svenskhet, om själsutveckling. Här finnes den syn på kvinnan och erotiken som Ellen Key fulldanat ur egen och andras erfarenhet och krav. Följande år, 1899, kom boken *Människor*, innehållande essayerna över *Markarna* Browning och över *Goethe* (den senare förut delvis meddelad i en årgång av *Ord och bild*).

Essayn och den biografiska teckningen äro Ellen Keys rätta litteraturformer. Det är ingen händelse att hennes *Livstrons religion*, en bok i två delar om vardera två band, står så långt under de nyss nämnda. Systematiker är hon icke. I *Livstrons religion I* föres man runt i en virvel. Den tankeskolade, logiskt lagda läsare som i denna bok följer dessa strandhugg på filosofiens mark känner anfall av logisk sjösjuka. I *Livstrons religion II* som handlar om erotiken vimlar det av motsägelser mellan olika »linjer», särskilt noterna trassla till det hela.

Med boken om *Rahel Varnhagen* återvände hon till den art av produktion som är hennes styrka: frammandet av en individuell själsbild. Hon gav den liv av sitt eget liv så som den dramatiska konstnären ger liv åt skaldens skapelse. Hon subjektiverar i det hon levandegör.

Men Ellen Key skildrar suggestivt även själsverkligheter som sakna all

omedelbar anknytning till en historisk persons ord eller livsfakta. Ur sitt eget väsens djup, ur egen erfarenhet av sig och andra, hämtar hon stoff till sådana skapelser.

Ellen Key fortsatte att skriva, men striderna omkring henne tystnade. Lyssnade man under de båda senaste decennierna, från 1907, inte här lika ivrigt, kämpade man inte lika hett om hennes senare skrifter som om dem som nu ligga över tjugo år tillbaka, så assimilerades i stället i all stillhet mycket och väsentligheter av det varför hon på 1890-talet funnit döva öron och tillslutna hjärtan, och hennes publik ute i Europa växte.

Det kan inte undgå en i någon mån opartisk återblick att i åsiktsgrupperingen kring »kvinnofrågan» på 1890-talet Ellen Key, utan att vara ofelbar i sina förnekanden eller alltid rättvis i sin kritik, hade den ojämförligt vidaste utblicken och den mest bärande medvetenheten om dess utsträckning, det rikaste patos. Hon såg kvinnofrågans nära samband med arbetarfråga och fredsfråga. Hon var individualisten mot gruppen. Men hon hade på samma gång en socialitet som innefattade andra klassers kvinnor än hennes egen. Det svenska älskade hon, Almqvists lärjungé och Heidenstams vän, men hon såg »patriotismens» faror och väddjade till kvinnorna för fredens sak.

I vittfamnande strävan som i vitglödgad vilja var hon mer än någon annan *Fredrika Bremers* arvtagerska.

Åt Ellen Key beskärdes det som nekades hennes vänner *Viktoria Benedictsson*, *Sonja Kovalevsky*, *Anne Charlotte Leffler*: att nå ålderdomens

mognad och höga ro. Hon avväpnade efter hand alla »motståndare», även utan att avliva deras argument. De lärde se det centrala hos henne. De upptogo det i sig. Hon som upphöjt moderligheten ochpräglat begreppet »sambällsmoderlighet» blev efter hand mer och mer för yngre släktleds kvinnor, långt utanför kretsen av dem hon själv betraktade som liktänkande, den stora goda moder som de tackade för det myckna hon skänkt och som de sökte sympati hos. Den ena efter den andra drevs av sitt eget hjärtas maning till henne för att göra avbön för sin senfärdighet att tacka för hennes mod, hennes själshöghet, hennes skönhetssyner av själfyllt livsbärande kärlek.

Rik har Ellen Keys fromhetserfarenhet varit den tid hon var kristen — hon levde sedan ett helt liv på att översätta den i »livstrons» språk. Oförstörd var hennes erotiska idealism. Oskrämd av Strindbergs och Kristiania-bohémens råheter, ohämmad av den konventionalism i förnimmelsesätt och sed som i bästa fall fann hennes uppträdande och tal om Eros löjligt, bar hon fram ett vittnesbörd som det fordrades hjältemod intill martyrskap att i sådan omgivning, mot sådan bakgrund frambara. Den kärlekslära Ellen Key förkunnade i Tankebilder (helt annorlunda enhetlig och plastisk där än i de förvirrande »livslinjerna») har segrat i utvecklade människors

medvetande. Hennes syn på förhållandet mellan erotik och sedlighet: att personligheten och känslans enhetlighet och ömsesidighet och ej samhällets garanti genom äktenskapsinstitutionen ger helgd och skönhet åt ett kärleksförhållande, är accepterad. På andra vägar än Ellen Keys, ja på dem hon varnat för, ha andra kvinnor kommit fram till vägskäl där de mött henne. Men åt många har hennes syn gett väckelse till psykologisk insikt och erotisk självvärdering. Hon har blivit mycket prisad, inte tillnärmelsevis nog tackad.

Det beskärdes henne att leva in i ålderdomen, sade jag nyss. Med hänsyn till världskriget bör det heta: det pålades henne. Världskriget, med all brutalisering och mammonism det hade i sitt följande, skakade Ellen Key i grunden. Krossad blev hon icke. Hon kylades till märgen men livsvärmen svann ej. Boken Allsegraren — dess andra del bär årtalet 1924 — har sidor som på ett gripande sätt röja hennes inre kamp.

Koncentratet av mitt intryck av Allsegraren är en bild, icke en bild som hon själf framställer men en bild av henne som formar sig hos mig vid läsningen. Jag ser åldringen sitta ensam vid stranden av det Övetbaras hav, trots allt i bidande ställning, fylld av en vörndnad för tillvarons mysterium magnum som jag inte tvekar att kalla andakt.

HILMA BORELIUS.

Nattarbetslagen.

Vid det förslag till revision av 1912 års arbetarskyddslag, som Socialstyrelsen nyligen utarbetat, har indragits två lagar angående arbetarskydd, som förut varit självständiga. Den ena av dessa är åtta-timmarslagen och den andra lagen angående förbud mot kvinnors arbete nattetid i vissa industriella företag. Härigenom kommer nattarbetslagen med sitt påbud, att där kvinnor sysselsättas på arbetsplatser med över tio arbetare, de skola åtnjuta oavbruten ledighet minst elva timmar varje dygn med tiden kl. 10 e. m.—5 f. m. däri ingående, att erhålla en mera permanent karaktär och det kvinnliga nattarbetet, varom strid stod 1907—1909, då lagen antogs, har åter blivit aktuellt.

Fredrika-Bremer-Förbundet understyrker redan 1907 den synpunkten, »att myndig kvinna bör hava rätt att själv besluta om användande av sin arbetskraft». Förbundet framhåller, »att nattarbetet är ett ont, men det är så för både män och kvinnor. Kunde det förbjudas eller lagligen inskränkas för såväl de ena som de andra, vore sådant otvivelaktigt till gagn.» En särslagstiftning för kvinnor var man inom de olika kvinnoorganisationerna mycket orolig för. Inte endast Fredrika-Bremer-Förbundet utan även naturligtvis de organisationer, som direkt berördes av förbudet, Typografiska kvinnoklubben och Socialdemokratiska kvinnoorganisationen, protesterade mot att kvinnorna ensamma skulle drabbas av ett sådant förbud.

Ännu råder på sina håll opposition mot lagen och särskilt mot dess princip: särslagstiftning för kvinnor.

I Finland liksom även i Norge har man arbetat fram ett nattarbetsförbud för såväl män som kvinnor. Därifrån kan givas dispenser för vissa yrken, där arbetet måste fortgå i treskift dygnet om, såsom vid sågarna. Och gälla då dessa dispenser såväl män som kvinnor.

Det svenska nattarbetsförbudet har, trots att det gäller endast kvinnorna, dock säkerligen verkat så att det inskränkt allt onödigt nattarbete inom en hel del industrier och därigenom även indirekt varit till fördel för de manliga arbetarna. Så måste man ju säga att numera ytterst sällan nattarbete förekommer inom skrädderibranschen, där man under brådaste säsongsförr i världen arbetade så gott som dygnet runt.

De mest framträdande och tvingande önskemålen just nu är icke ett slopande av nattarbetslagen som sådan och därmed nattarbetsförbudet, vilket svårligen skulle låta sig göra för Sveriges del, därför att nattarbetslagen är en internationell konvention och ett uppsägande av en sådan lag skulle på sätt och vis störa det socialpolitiska internationella samarbetet. En del industriarbeterskor äro också rädda för att upphävandet av förbudet skulle återinföra det gamla ansträngande nattarbetet. Arbetsgivarna åter anse, att om nattarbetsförbudet upphävdes skulle med de nu så starka arbetsorganisationerna ändock ingen arbets-

givare kunna pressa arbetarna till ett onödigt och oskäligt nattarbete.

Vad man nu framhåller som önskemål bland industriens både arbetsgivare och arbetare är, att vid revideringen något av lagens nuvarande stelhets och oanpasslighet gent emot de olika yrkena måtte borttagas, så att dispenser kunde lämnas vid skiftarbete under säsong och särskilt brådsakande arbete. Nu har ingen, icke ens Kungl. Maj:t, rättighet att giva dispens ens för en timmes överarbete på kvällen. De enda fall, där undantag givas, är, när det gäller »force majeure», i den svenska lagen översatt med »natur- och olyckshändelser». I sådana fall kan en kortare tids nattarbete få tillgripas. Beträffande sådana varor, som hastigt fördärvas, om de ej genast beredas, såsom alla slags konserver, har Kungl. Maj:t rättighet att särskilt förordna. Vidare kan vid säsongarbete de elva timmarnas sammanhängande ledighet förkortas till tio timmar. Men härutöver kunna inga lättnader beredas industrien.

Någon grundligare undersökning av nattarbetslagens verkningar har ej företagits sedan lagens tillkomst. Från den kvinnliga yrkesinspektionens sida ha då och då detaljundersökningar gjorts beträffande bagerier och spisbrödsfabriker, tvätt- och strykinrättningar, modist-, pälsvaru- och sömnadsateljéer. En mera omfattande undersökning har emellertid nu på Kungl. Maj:ts begäran igångsatts av Socialstyrelsen. Undersökningen är lagd efter två linjer. Dels har man sänt ut vissa frågeformulär att besvaras av arbetsgivare- och arbetareorganisationer-

na angående förekomsten av skiftarbete och nattarbete för manliga arbetare samt svårigheter och önskemål med avseende på nattarbetsförbudet för kvinnor. Jämsides härmed äro den kvinnliga yrkesinspektionens befattningshavare sysselsatta med en undersökning i samband med sin ordinarie inspektionsverksamhet och huvudsakligen förlagd till de olika arbetsplatser, som haft eller ha svårigheter med nattarbetslagen samt sådana fabriker som arbeta på skift eller ha ett mera utpräglat säsongarbete.

Denna undersökning omfattar såväl den större industrien som de mindre arbetsplatserna. Vad angår de större vill man söka få fram de svårigheter man eventuellt har att kämpa med tack vare nattarbetsförbudet för kvinnorna och de önskemål man möjligen på grund därav kan vilja framlägga. Vad åter småindustrien beträffar, vill man utreda, huruvida ännu nattarbete för kvinnor förekommer i t. ex. beställningsskrådderier och bagerier, där arbetareantalet icke övergår tio och vilka således ej beröras av lagen i dess nuvarande skick.

Att de mindre arbetsställena medtagas beror på att man vid revideringen av lagen måste taga hänsyn till de internationella bestämmelserna i Washingtonkonventionen. Denna senare utsträcker nattarbetsförbudet till att gälla all industri utan någon som helst begränsning av arbetareantalet, och man vill därför undersöka, om en dylik utsträckning av det svenska förbudet skulle bliva till men för dessa industriers arbeterskor.

De undersökningar, som från yrkes-

inspektrisens sida utförts inom småbagerier och av vilka den senaste företogs år 1924, framvisa, att en hel del kvinnliga arbetare börja med deggöring före kl. 5 f. m., d. v. s. kl. 4 eller halv 5 f. m. i enlighet med bagerilagens föreskrifter. Att hindra dessa bageriers kvinnliga arbetare att börja arbetet före kl. 5 f. m. skulle troligen medföra deras avskedande, enär konkurrensen mellan de olika bagerierna att få brödet färdigt så tidigt som möjligt på mornarna redan förut är synnerligen stark.

Bristen på överensstämmelse mellan bagerilagen och nattarbetslagen förorsakar svårigheter även inom spisbrödsfabrikerna och därvid särskilt vid de fabriker som uteslutande använda kvinnliga arbetare. Enligt bagerilagen får nämligen som förut nämnts deggöringen börja redan kl. 4 f. m., vid skiftarbete i spisbrödsfabriker får man därtill torka brödet kl. 10—12 e. m. Här äro alltså kvinnorna avskurna från arbete dels en timme på morgonen och dels två timmar på kvällen. Detta gör, att man vid dessa fabriker måste anställa manliga hjälparbetare, vilket dels blir dyrare för arbetsgivaren och dels ger den manlige hjälparbetaren en rätt så tillkrånglad arbetstid. Vid en fabrik har man förkortat det senare skiftet så att man hinner bli färdig med brödtorkningen till kl. 10 e. m. Under de senare åren ha en del spisbrödsfabriker endast kunnat gå med ett skift på grund av de dåliga tiderna, men allteftersom de åter kunna börja med två-skiftssystemet, framträda svårigheterna ånyo. Arbetsgivarna vid spisbrödsfabrikerna

anse kvinnorna synnerligen lämpliga för detta arbete. Skola de allt framgent få behålla sin plats inom yrket, är det därför önskvärt, att nattarbetslagen bringas i sådan överensstämmelse med bagerilagen, att intet hinder möter för kvinnorna att vid skiftarbete börja med deggöring kl. 4 f. m. och arbeta med brödets torkning efter kl. 10 e. m.

Vid två-skiftsarbete har man i allmänhet, vilken industri det gäller, svårt att anpassa arbetstiden efter nattarbetslagen. Två åtta-timmarsskift med en halv timmes rast på varje skift kan visserligen inrymmas mellan kl. 5 f. m. och kl. 10 e. m. Men gäller det storstäderna med de långa avstånden till och från arbetsplatsen, medför det stora svårigheter för arbeterskorna att vara på sin arbetsplats redan kl. 5 f. m., då ännu inga spårvagnar äro i gång. Ett allmänt önskemål inom skilda industrier är därför, att skiften skulle kunna förläggas kl. 6 f. m.—11 e. m. i stället, d. v. s. att man kunde få dispens vid skiftarbete för arbete kl. 10—11 e. m. — Visserligen kunna två åtta-timmarsskift läggas mellan kl. 6 f. m. och 10 e. m., men i så fall medger tiden inga raster under skiften. Arbeterskor vid en del av de fabriker, som varit tvungna att så förlägga sin arbetstid, anse det synnerligen tröttsamt att arbeta åtta timmar i sträck utan möjlighet att i lugn få förtära sin mat och vila ut något; för att inte tala om de starka protester läkare inlägga mot en sådan arbetstid. Dessutom blir det genom en sådan skiftsindelning, i synnerhet under vintern, omöjligt att få arbetslokalerna ordentligt utvädrade,

vilket gör att den dåliga luften verkar ytterligare tröttande på arbetarna.

Dylikt skiftarbete förekommer särskilt vid en del av de industrier, som ha en mera utpräglad säsong. Bryggerierna, som förr hade nattarbete under den hetaste tiden, ha genom sina moderna maskinella anordningar till stor del kunnat minska både arbetstiden och arbetsstyrkan. Dock kan man på sina håll någon enstaka gång behöva införa skiftarbete med ty medföljande svårigheter för de kvinnliga arbetarna.

De flesta industrier ha under de senare åren haft depressionstider och klaga allmänt över dåliga tider, men när man åter får arbetet i gång, är det säkerligen många fabriker, som bliva tvungna att införa två-skiftssystem. Så börja redan nu en del textiltfabriker att låta sina arbetare arbeta i skift. Trikåindustrien, vars varor just nu äro särskilt efterfrågade, har ett uppsving, som här och där tvingar till skiftarbete.

Rent tillfälligt behov av nattarbete eller åtminstone en förkortning av de elva timmarnas nattvila kan förekomma inom bokbinderi- och tryckeriyrket, när det gäller allmänna saker såsom riksdagstryck, propositioner, som kanske måste vara klara på en natt.

Rent tillfälligt kan även skiftarbete behövas, när någon maskin går sönder, och arbetet vid de övriga maskinerna därför måste forceras. Eller när någon beställning måste skyndsamt levereras. Det kan t. o. m. hända, att beställningar, som måste avisas på grund av nattarbetsförbudet

för kvinnor, gått till utlandet till förfång för den svenska fabriken.

De olika förhållandena inom industrien jag här framlagt visa en del av de svårigheter som då och då framkomma, när det gäller nattarbetslagen. Den undersökning, som nu pågår, vill söka samla alla de svårigheter och alla de önskemål som råda bland såväl arbetare som arbetsgivare, så att man vid revisionen måtte kunna arbeta fram en lag, som på samma gång den tar all hänsyn till de speciellt svenska förhållandena även så långt ske kan sluter sig till de internationella bestämmelserna i Washingtonkonventionen.

IDA FISCHER.

Notisspalten.

Föreningen Årsta i aktion för sin klubblokal.

Pengar, pengar och åter pengar är framför allt villkoret för Föreningen Årsta, när den nu till hösten skall starta sin klubblokal. För att skaffa åtminstone en liten del sådana hade den energiska ledningen en dag i början av maj en förtjusande liten soaré i lilla salen i det nya Konserthuset. Det var M:me Skilondz elever som under hennes instruktion gingo i elden för saken. *F o r t u n n i o s v i s a*, Offenbachs komiska enaktsopera framfördes glansfullt av den unga truppen med det ståtliga stödet av Emil Stiebel i Fortunios parti. Musiknummer av M:me von Hillern-Dunbar, deklamation av fru Bosse och ryska danser med grace och schwung dansade av fyra unga damer i ryska bonddräkter, kompletterade aftonens av publiken livligt gouterade program.

Val till Norrköpings stadsfullmäktige.

Vid av magistraten i Norrköping den 1 april företagen röstsammanräkning för utseende av ny stadsfullmäktigeledamot efter rektor Filip Wetsjerling befanns att föreståndarinnan vid Norrköpings stads sinnesslöanstalt fröken Sigrid Sandberg erhållit 1708 röster. Hon förklarades vald. Vid stadsfullmäktiges sammanträde den 15 april hälsades fröken Sandberg välkommen av v. ordf. rådman N. Sjöström, som uttalade den förhoppningen att den nye stadsfullmäktigeledamoten med liv och lust skulle delta i arbetet.

Vad man företar sig i Uppsala län.

Varje tid har sina speciella rörelser. För närvarande tycks det som om kvinnorna helst samlade sig kring husmodersrörelsen; åtminstone torde det vara fallet i Uppsala län, där man hört rätt litet om kvinnliga insatser i det politiska livet men där husmodersföreningarna i ett länsförbund ha lyckats samla över tusen medlemmar kring en verksamhet som visserligen delvis rör sig om praktiska, husliga problem men lika mycket kring sociala frågor. Vid det stora mötet i Uppsala den 29 april, då ombud från länets alla lokalföreningar mötte upp, var det en ganska vacker årsberättelse, som kunde framläggas. Så har exempelvis några föreningar anställt en änkoras rådgivare, några ha ordnat med tandvård av en ambulering tandläkare; för barn och gamla ha flera husmodersföreningar en livlig verksamhet och när det gäller kurser, föreläsningar o. dyl. ha de samarbetat med Röda Korset, en social hjälpkommitté, Föreläsningssföreningen och Jordbrukarungdomens för-

bund. Särskildt har det visat sig fruktbarande i fråga om verksamheten bland och för de unga att samarbeta med den sistnämnda organisationen, som inom Uppland lever ett blomstrande liv. Särskilt torde dessa rörelser ha en mycket stor betydelse för landsbygdens kvinnor, som inte gärna intressera sig för politiska samman slutningar men i husmodersföreningarna få lära känna glädjen av att delta i en stor allmän rörelse med ett program, som sträcker sig bortom livet innanför stugknutarna.

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier 1926.

Från Fredrika-Bremer-Förbundets stipendieinstitution har för år 1926 följande stipendier utdelats:

Fria stipendier: 500:— kr. för studier vid Stockholms Högskola till Birgit Holmgren; 1,000:— kr. för nationalekonomiska studier i England till Karin Koch; 500:— kr. som resestipendium för studier av praktiska skolor i Skandinavien till Greta Weman; 250:— kr. för studier vid Wohlfarts musikskola till Emma Lundin.

Fru Sophie Silows, född Wästfelt fond: 400:— kr. för studier vid Stockholms Högskola till Vera Sandberg.

Ellen Fries' fond: 500:— kr. för kurs vid Fredrika-Bremer-Förbundets fruktodlings- och trädgårdsskola Apelryd till Svea Rösiö.

Georg Améens fond: 900:— kr. för studier av kvinnliga klubbar till Signe Laurell.

Johanna Kempes fond: 1,000:— kr. som resestipendium till Sofia Allewin, samt två stipendier à 500:— kr. för medicinska studier till

Asta Lundh och Gerda Jansson-Kjellin.

Anna Struwe-Lindhagens fond: 160:— kr. till eleven vid Normal-skolan för flickor Greta Ahlberg.

Stockholms Stads stip.: 475:— kr. för kurs vid Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till Elna Liljeröth.

Stockholms läns stip.: 400:— kr. för fortsättande av lärarindestudier till Mary-Anne Svensson.

Norrbottens läns stip.: 400:— kr. för kurs i växtfärgning samt studier av hemslöjd och konstslöjd till Lotten Johansson.

Västerbottens läns stip.: 320:— kr. för kurs vid Skellefteå småskoleseminarium till Signe Gustafsson.

Västernorrlands läns stip.: 225:— kr. för kurs vid folkskoleseminarium till Hanna Hamberg.

Jämtlands läns stip.: 225:— kr. för kurs vid Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till Jenny Andersson.

Kopparbergs läns stip.: två stipendier à 290:— kr. för kurs vid Falu folkskoleseminarium till Anna Wiker och Majt Lindh.

Värmlands läns stip.: 225:— kr. för kurs vid Fredrika-Bremer-Förbundets Lanthushållningsseminarium Rimforsa till Maja Pryke.

Södermanlands läns stip.: 300:— kr. för fullständig sjukvårds-kurs till Aina Eriksson samt 300:— kr. för kurs vid högre lärarinneseminarium till Britta Örström.

Östergötlands läns stip.: 625:— kr. för kurs vid folkskoleseminarium till Inga Ringqvist.

Uppsala läns stip.: 225:— kr. för kurs vid Akademiska sjukhuset i Uppsala till Frida Wiklund samt 225:— kr. för juridiska studier vid Uppsala universitet till Gunvor Elg.

Örebro läns stip.: 450:— kr. för C-kursen vid Statens skolköksseminarium till Signe Lindholm.

Skaraborgs läns stip.: två stipendier, ett à 600:— kr. och ett à 500:— kr. för universitetsstudier till Birgitta Wahlqvist och Elsa Carlén.

Älvsborgs läns stip.: 320:— kr. för fullständig sjukvårds-kurs till Ebba Ljung.

Göteborgs och Bohusläns stip.: 550:— kr. för avläggande av organistexamen till Sigrid Ljungner.

Kalmar läns stip.: 290:— kr. för fullständig sjukvårds-kurs till Maja Flink.

Gotlands läns stip.: 290:— kr. för kurs i vävning vid Drottning Desiderias arbetsskola i Visby till Wendla Ohlson.

Kronobergs läns stip.: 300:— kr. för kurs vid högre lärarinneseminarium till Ingeborg Sylwan; 230:— kr. (Elfvingska fonden) för kurs vid Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till Amy Andersson; 220:— kr. (anonym donation) för kurs vid högre lärarinneseminarium till Ingegerd Fornander; 220:— kr. (anonym donation) för kurs vid Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till Hildur Rönn; 220:— kr. (anonym donation) för kurs vid småskoleseminarium till Stina Lorensen.

Jönköpings läns stip.: 225:— kr. för kurs vid Fredrika Bremer-Förbundets Lanthushållningsseminarium till Karin Andersson.

Blekinge läns stip.: 260:— kr. för kurs vid Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till Alice Asp.

Kristianstads läns stip.: 230:— kr. för kurs vid Samariterhemmet i Uppsala till Ulla Peter.

Malmöhus läns stip.: 400:— kr. för kurs vid Högre lärarinneseminariet vid Stiftelsen Kjellberg-ska flickskolan i Göteborg till Karin Conradsen; 400:— kr. för medicinska studier till Inger Wenster; 600:— kr. för kurs vid Folkskoleseminariet i Stockholm till Ingeborg Aresköng.

Lagberedningens förslag till lag om arv.

Som bekant pågår för närvarande arbetet på en genomgripande revision av vår allmänna lag med utgångspunkt från 1734 års lags indelning i balkar. Detta lagstiftningsarbete har redan avsatt betydande resultat. På familjerättens område föreligger sålunda i fullfärdigt skick den nya giftermålsbalken, vilken trätt i kraft den 1 januari år 1921, samt den del av ärvdabalken, som omfattar förmynderskapsrätten. Ny lag om förmynderskap och därmed sammanhängande frågor har trätt i tillämpning med ingången av innevarande år. Efter fullbordande av förmynderskapslagstiftningen har man övergått till omarbetningen av de centrala delarna av arvsrätten. I form av förslag, avgivet av lagberedningen den 22 december 1925, föreligger nu lag om arv m. m. innefattande företrädesvis regler om den legala arvsrätten och därmed nära förbundna frågor.

Ett särskilt intresse knyter sig till de föreslagna bestämmelserna om begränsning av släkftarvsrätten. Frågan om att beskära den lagliga arvsrätten för mera avlägsna släktingar till en avliden person till förmån för mera närliggande intressen är ett problem, som på senaste tid tilldragit sig allt större uppmärksamhet och som aktualiserats genom den mot allt större rörlighet och intensitet på alla områden fortgående samhällsutvecklingen. Dessa omständigheter ha medfört, att samhörigheten inom slakten åtminstone i dess mera perifera delar blivit alltmera försvagad, och blodsbandet som sådant utan någon ekonomisk, personlig eller social samhörighet anses icke kunna motivera en laglig arvsrätt för mer eller mindre avlägsna släktingar till en avliden person. Arvet, som i många fall framstår som frukten av den dödes eller hans förfäders arbete, bör tillfalla dem som

verkligen stått honom nära i ett eller annat avseende. Arvsrättens uppgift är ur denna synpunkt att bevara en viss kontinuitet mellan arvlätare och arvingar, framför allt mellan äldre och yngre generationer.

Vid genomförande av en dylik begränsning i den legala arvsrätten för släktingar har man emellertid i det föreliggande förslaget gått synnerligen hovsamt fram. En laglig arvsrätt bibehålles sålunda icke blott för bröstarvingar, föräldrar, syskon och syskons avkomlingar utan även för far- och morföräldrar och deras barn, d. v. s. den dödes farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. Så långt har man ansett skyldskapen sträcka sina verkningar till grundande av en verklig samhörighet, ekonomiskt och socialt, mellan en arvlätare och hans arvingar. Fjärmare släktingar från och med kusiner och ända ut i släktens förgreningar äro enligt förslaget helt och hållet uteslutna från arvsrätt på grund av lag. Testamente har ansetts vara den rätta formen för ett konstituerande av en successionsrätt i kvarlåtenskapen för dessa släktingar.

I enlighet med här antydda principer tillerkänner förslaget, liksom nu gällande rätt, i främsta rummet arvsrätt åt bröstarvingar. Efterlämnar en avliden person barn, skall sålunda hans kvarlåtenskap gå till delning i lika lotter mellan dem. Har någon av barnen dött före arvlätaren, går den på honom belöpande lotten till hans avkomlingar. Bröstarvinges arvsrätt är även i förslaget förenad med laglottsrätt. Hälften av den arvslott, som tillkommer bröstarvinge enligt lag, utgör hans laglott, vilken arvlätaren icke med laga verkan kan testamentera bort till någon annan.

Finnas icke några bröstarvingar efter den döde, tillfaller arvet hans föräldrar, som få hälften var av kvarlä-

tenskapen. Om den ena av föräldrarna är död, går den på honom belöpan- de arvslotten till hans barn, d. v. s. den avlidnes syskon, varvid i avlidet syskons ställe inträda dess avkomlingar och varje gren får lika lott. Efterlämnar den döde varken syskon eller deras avkomlingar, tillfaller hela arvet den efterlevande av hans föräldrar.

Finnas inga släktingar av förenämnda slag, inträda som arvingar efter den döde hans farfar, farmor, morfar och mormor, av vilka »var ärve lika lott». Är någon av far- eller morföräldrarna död, går den lediga arvslotten, om han efterlämnar några barn, till dessa, men i annat fall till den andre av far- eller morföräldrarna. Finnes icke någon arvinge på farföräldrarnas sida, går arvet till morföräldrarnas sida och vice versa.

Genom den begränsning av släktingars arvsrätt, som förslaget sålunda avser att genomföra, blir arvsrätten så att säga koncentrerad till den krets av släktens medlemmar, mellan vilka en verklig samhörighet kan sägas ännu bestå. I stället för de skyldemän, som komma att uteslutas från arvsrätt, inträder i sista hand staten som arvinge i de fall, då ingen annan på grund av arv eller testamente kan göra anspråk på kvarlåtenskapen. Då statens s. k. danaarvsrätt på detta sätt kommer att bliva betydligt utvidgad, har man ställt inför spörsmålet, hur de medel som komma att tillfalla det allmänna i arv skola komma till användning på ett tillfredsställande sätt. Det anses icke längre kunna komma ifråga att fortfarande liksom hittills låta statens arvsmedel ingå i statsregleringen och disponeras för löpande statsutgifter. I stället föreslås nu, att av statsarven skall bildas en fond, den s. k. allmänna arvsfonden. Denna, som skall vara organiserad som en särskild stiftelse och stå under statlig förvaltning och kontroll, skall ha till syfte att med-

delat understöd till åtgärder för främjande av samhällets barnavård.

Det kapitel — 1 kap. — i förslaget, som handlar om skyldemans arvsrätt, innehåller icke några bestämmelser om arvsrätt för barn utom äktenskap. De särbestämmelser, som betingas av dylika barns särställning i arvshänseende, återfinnas i ett särskilt kapitel i förslaget, det tredje. Förslagets regler om utomäktenskapliga barns arvsrätt innebära icke några större avsteg från nu gällande rätt. I stort sett bibehålles i detta avseende status quo. Vår nuvarande lagstiftning om barn utom äktenskap är ju byggd på förutsättningen av ett intimt samband mellan sådana barn samt modern och mödernesläkten, medan fadern endast i vissa undantagsfall har något närmare samband med sitt utomäktenskapliga barn annat än i ekonomiskt avseende och hans släkt och barnet överhuvud icke ha något gemensamt. Förslagets bestämmelser om utomäktenskapliga barns arvsrätt och arvsrätt efter sådana barn innebära också ett konsekvent genomförande av den uppfattningen att det är den med blodsbandet förenade sociala, ekonomiska och personliga samhörigheten, som ensam kan motivera en legal arvsrätt.

I fråga om arvsrätt efter modern och hennes släktingar likställas sålunda de utomäktenskapliga barnen i förslaget med legitima medlemmar av mödernesläkten. »Barn utom äktenskap tage arv efter moder och mödernefränder och ärves av dem såsom vore barnet av äktenskaplig börd». Även i övrigt gälla här vanliga regler om släktarv.

I förhållande till fadern intaga bland de utomäktenskapliga barnen de s. k. trolovningsbarnen enligt nu gällande regler en i vissa avseenden privilegierad ställning. De ha bland annat rätt till faderns namn och arvsrätt efter honom. Denna bibehålles även i förslaget, som likställer trolovningsbarn med barn i äktenskap i frå-

ga om arv efter fadern, liksom de ärvas av honom enligt samma regler. I förslaget har emellertid skapats ytterligare en variant av utomäktenskapliga barn, nämligen sådana barn som utan att vara trolovningsbarn likväl skola ha arvsrätt efter fadern och ärvas av honom. Även om föräldrarna aldrig varit trolovade, kan en arvsrätt mellan barn utom äktenskap och dess fader sålunda konstitueras genom en i viss ordning avgiven förklaring från faderns sida, att barnet skall hava samma rätt till arv efter honom som barn av äktenskaplig börd. En dylik förklaring är, om den avgivits inför kyrkobokföraren i den församling där barnet är kyrkoskrivet, i tillkallat vittnes närvaro inför landsfiskal eller notarius publicus eller i skriftlig av två personer bevittnad handling, som företetts inför vederbörande barnavårdsman eller barnavårdsnämnd, enligt förslaget fullt bindande för fadern och utgör sålunda en större garanti än ett testamentariskt förordnande av samma innehåll, vilket ju kan återkallas. Förklaringen medför, att barnet får samma ställning i arvs hänseende som trolovningsbarn och barn av äktenskaplig börd i förhållande till fadern. Mellan barn utom äktenskap och faderns släktingar föreligger emellertid icke någon arvsrätt ens i dessa så att säga mera kvalificerade fall.

Ett särskilt kapitel har även ägnats åt adoptivbarns arvsrätt. Adoption, som infördes hos oss genom lagen den 11 juni 1917, avser som bekant att grunda ett föräldra- och barnaförhållande med i stort sett samma rättsverkningar som det naturliga föräldraskapet. Naturen av detta å konstlad väg tillskapade rättsförhållande har emellertid nödvändiggjort vissa modifikationer i de för det naturliga föräldra- och barnaförhållandet gällande arvsrättsliga reglerna. Det gäller ju här att reglera adoptivbarnets ställning i arvsrättsligt hänseende icke

blott till adoptanten eller adoptivföräldrarna utan även till de naturliga föräldrarna. Medan sålunda adoptivbarnet ärver sin adoptant lika med barn i äktenskap, har adoptanten i regel arvsrätt efter adoptivbarnet först i sista hand, om detta icke efterlämnat några arvsberättigade släktingar. De i detta avseende nu gällande bestämmelserna hava överförts från lagen om adoption till förslaget till lag om arv företrädesvis med tanke på en sammanfattning av alla bestämmelser om legal arvsrätt. I sak ha de emellertid i stort sett bibehållits oförändrade, varjämte de kompletterats med särskilda stadganden i vissa avseenden bl. a. om arvsrätt efter adoptant för adoptivbarns efterlämnade make.

Frågan om äkta makes arvsrätt har i det föreliggande förslaget upptagits i hela dess vidd och fått en slutgiltig lösning. Arvsrätt för efterlevande make infördes för första gången i svensk rätt genom den i samband med nya giftermålsbalken utarbetade lagen den 11 juni 1920, vilken emellertid endast avsåg en mera provisorisk lösning av denna fråga i avvaktan på den förestående omarbetningen av ärvdabalkens bestämmelser. Man ville gå försiktigt fram, vilket förklarar att den arvsrätt man i denna lag tillerkänt efterlevande make är tämligen snävt tilltagen. Först om efter den döde icke finnes varken bröstarvingar, adoptivbarn eller deras bröstarvingar, inträder den efterlevande mannen eller hustrun som arvinge. Är någon av den avlidne makens föräldrar i livet eller efterlämnar han syskon eller syskons avkomlingar, får den äkta maken dela kvarlätenskapen med dessa arvingar, som taga hälften av arvet. Finnas inga arvingar av dessa slag, tillfaller däremot hela kvarlätenskapen den efterlevande maken.

Det nu föreliggande förslaget bygger vidare på den arvsrätt för äkta make, som sålunda införts genom 1920 års

lag. Icke heller enligt förslaget har emellertid efterlevande äkta make någon arvsrätt vid sidan av bröstarvingar, adoptivbarn eller deras bröstarvingar. Att dessa arvingar helt och hållet utesluta äkta make från arvsrätt, innebär emellertid icke, att denne med nödvändighet behöver stå lottlös vid den andra makens frånfälle. Genom testamente kan den efterlevande av två makar nämligen tillförsäkras längre gående rättighet till kvarlåtenskapen än lagen medger närmast med tanke på genomsnittsfallen. I praktiken ha s. k. inbördes testamenten mellan makar redan tidigt kommit i flitigt bruk i vårt land, en omständighet som tyder på att äkta makes arvsrätt står i god samklang med den rådande rättsuppfattningen. I samband med framläggande av förslaget om lag till arv har det även ställts i utsikt, att det vid den förestående omarbetningen av testamentsrätten kommer att tagas under övervägande om icke äkta makar kunna tillerkännas en rätt att även med inkräktande av bröstarvinges laglott genom testamente trygga den efterlevandes ställning vid den andres död.

Huvudregeln, att den efterlevande av två makar icke har någon arvsrätt vid sidan av bröstarvinge, adoptivbarn eller dess avkomling, modifieras av vissa bestämmelser om bodelningen, då det är fråga om dödsbo, där behållningen är obetydlig och det därför skulle medföra stora olägenheter, om de små tillgångarna splittrades genom en uppdelning på flera händer. Den nu gällande regeln, att den efterlevande mannen eller hustrun, om den egendom som tillkommer honom eller henne vid bodelningen är ringa, har rätt att erhålla vissa lösören på sin lott även om detta skulle innebära en inskränkning av övriga arvingars arvslotter, föreslås nu utvidgad så, att den efterlevande maken alltid skall ha rätt att få så mycket av makarnas gifto-

rättsgods (den egendom, i vilken gifto- rätt äger rum) att detta tillsammans med hans enskilda egendom uppgår till högst tre tusen kronor. Kvarlåtenskaper, vilkas värde icke uppgår till detta belopp, skulle alltså i regel komma att bibehållas odelade i den efterlevande makens hand.

Den i 1920 års lag om äkta makes arvsrätt upptagna rätten för den avlidnes föräldrar, syskon och syskons avkomlingar att dela kvarlåtenskapen med den efterlevande maken är icke bibehållen i förslaget. Efterlämnar den först avlidne maken föräldrar, syskon eller deras avkomlingar, skall lika fullt änklungen eller änkan erhålla hela arvet. Då som regel makarna ha gifto- rätt i varandras egendom, medför detta, att i barnlösa äktenskap den längst levande av makarna i allmänhet skulle erhålla hälften av boet i gifto- rätt och den andra hälften i arv. Hela den förmögenhetsmassa, som grundats genom äktenskapet, skulle i dylika fall bevaras orubbad i den efterlevande makens ägo och någon bodelning behövde icke äga rum.

Till förebyggande av att genom den sålunda efterlevande make tillerkända arvsrätten förmögenheten till äventyrs skulle komma att ledas över från den först avlidne makens och till den längst levandes släkt har förslaget dels gjort vissa inskränkningar i den efterlevande makens förfoganderätt över den arvfällna egendomen under hans livstid och dels givit regler för delning av kvarlåtenskapen efter hans död. Man har härvid valt utvägen att visserligen tillerkänna den längst levande av två makar äganderätt till kvarlåtenskapen efter den först avlidne, men därjämte fastslagit som regel, att efter båda makarnas död kvarlåtenskapen skall delas enligt lag mellan deras arvingar å ömse sidor. Å den först avlidne makens sida är det emellertid endast föräldrar, syskon och syskons avkomlingar, som härvid komma i fråga. De

av dessa arvingar, som äro närmast till arvet vid den efterlevande makens död, äga taga den först avlidne makens andel i boet, vilken delas mellan dem enligt vanliga arvsrättsliga regler.

I vissa fall kan domstol på begäran av den först avlidne makens arvingar förordna om en delning i förtid. Den del av den först avlidne makens egendom, som belöper på dem, skall då avskiljas och sättas under särskild vård och förvaltning av en god man. Sedan ett sådant avskiljande kommit till stånd, har den efterlevande maken rätt att under sin livstid uppbära avkastningen av den enskilda egendomen. I nödfall kan denna också användas till den efterlevande makens skäliga underhåll, men härtill erfordras i varje fall särskilt tillstånd av domstolen.

Någon arvsrätt för efterlevande make inträder icke i de fall, då makarna vid den först avlidnes död levde åtskilda på grund av hemskillnad eller rättegång pågick om hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång av äktenskapet, liksom icke heller i de fall, då vid den ena makens död återgångsdelning av makarnas giftorättsgods skall äga rum.

Äkta make har icke heller enligt det nu föreliggande förslaget någon rätt till laglott efter sin make, utan denne har full frihet att testamentera bort den egendom, som eljest skulle ha tillfallit den efterlevande i arv efter honom.

Av ett mera allmänt intresse äro slutligen förslagets stadganden om rätt för vissa arvingar till särskilt underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen. Syftet med dessa bestämmelser är framför allt att motverka den orättvisa, som kan ligga i en fördelning av arvet efter vanliga arvsrättsliga regler i de fall, då arvlåtaren efterlämnar barn i olika åldrar. De barn, som redan fått sin utbildning och själva kunna försörja sig, äro givetvis icke i så stort behov av det ekonomiska tillskott arvet

bereder dem som de minderåriga barn, vilkas uppfostran ännu ej hunnit bli avslutad. Enligt förslagets bestämmelser i denna del skall därför sådana barn efter arvlåtaren, vilkas uppfostran icke är avslutad och som därav äro i behov, ha rätt att av kvarlåtenskapen få ut ett belopp en gång för alla som bidrag till deras uppehälle och utbildning. Sådana underhållsbidrag skola tagas ut före arvs- och testamentslotter, men få icke lända till inskränkning i den arvslott som skall tillkomma annan bröstarvinge, vilken på grund av sjukdom eller liknande omständigheter är ur stånd att försörja sig och som på den grund är i behov av sin arvslott obesuren.

Bröstarvinges laglott kan även enligt förslaget få inkräktas av underhållsbidrag, som arvlåtaren genom testamente anslagit till ett sitt barn, vilket till följd av sjukdom eller annan dylik orsak är urståndsatt att försörja sig och som ej kan »av sitt arv eller annorledes njuta skäligt underhåll».

MÄRTA BJÖRNBOM ROMSON.

Datoj kaj faktoj pri la paca movado, lyder — på esperanto — titeln på Anna T. Nilssons lilla broschyr *D a t a o c h f a k t a r ö r a n d e f r e d s r ö r e l s e n*. Den har nämligen nu skickats ut i den internationellt gängbara esperanto-dräkten, och man kan endast uttrycka förhoppningen att de fredsvänner, som via det konstgjorda språket söka tillägna sig vad som därigenom bjudes dem av skilda länders tryck i den sak, som ligger dem om hjärtat, måtte hitta reda på den lilla goda uppslagsboken med dess orienterande upplysningar om det organiserade fredsarbetet i världen.

Från bokvärlden.

Revolutionsnoveller av *Anna Lenah Elgström*. Albert Bonniers förlag.

Föreliggande bok innehåller både gammalt och nytt, bland det gamla ett par av de bästa berättelserna från »Stjärnan vars namn är malört», vilken nu för längesedan är utgången ur bokhandeln. Alltsammans rör sig kring franska revolutionen, utom den sista »novellen», som behandlar Cola di Rienzi och snarare utgör ett försök till psykologisk förklaring av denna mångbesjungna historiska typ — en blandning av estetsnobb och ärlig idealist, som väl alltid kommer att vara aktuell. Här vill jag endast inskjuta den anmärkningen, att uttrycket »den gamle» knappast passar in på en 40-åring, och mer var Rienzi knappast, då han blev dödad 1354. Men även en 40-åring, som över huvud taget tänker något, är väl i stånd att bakom livets tomhet ana sin »egen tomhet, uselhet och svaghet, som icke kunnat bära den stora sanning han undfått, icke förmått hålla idealet högt nog, utan förblandat det med dess sken —».

I franska revolutionens tid befinner sig förf. på sin mammas gata, och det är mycket sällan som ett historiskt förbiseende insmyger sig i framställningen. Allting, från memoartonen till adelsnamnen, verkar självsyn, och teckningens intensitet är icke det bittersta våldsammaré än själva den hemiska verkligheten var. Men medan vi andra för det mesta leva i avtrubbade stämningar, kan skalden på nytt genomleva revolutionerna, då vardagsmänniskan blir antingen hjälte eller skurk. Och skald är Anna Lenah Elgström, icke minst däri att hon låter »döden uppslukas av segern», ser mening även i det meningslösa. Man skall ha bra liten aning om religion i allmänhet och protestantisk religiositet isynnerhet för att icke igenkänna

äktheten i det religiösa patos, som bär hennes hjältegestalter genom lidandet. De djupa orden om vår plikt att »adla tvånget till frihet» har ingen bättre förstått än hon.

För övrigt varslar boken om ett nytt utvecklingsskede i förf:s produktion — de nya berättelserna synas mig vara just de konstnärligt högststående. Har hennes stil förut haft anknytningspunkter till ett måleri i grella färger, så för den nu tanken på en helt annan konst, på musikens förmåga att i få toner säga det osägbara. Det ligger både över Liljemiraklet och Damen som neg en sordin, som gör, att läsaren omedvetet skärper sin lyssnarställning och själv spinner vidare på melodien. Och vad själva upptakten beträffar, Gossen från havet, så har väl Anna Lenah Elgström aldrig gjort något mera suggestivt än denna Bretagne-symfoni, där man bakom havsvågors muller och hästhovars klapprande kan urskilja det innersta själslivets spröda flöjttoner. Hade det i stället för hennes namn under denna titel stått Stevensons eller Conrads, med vilka hon röjer släktskap utan att imitera dem, så skulle kritiken översvalla av lovord.

LYDIA WAHLSTRÖM.

Grottmänniskornas årtusenden av *Hanna Rydh*. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Blott den verkliga vetenskapsmannen kan verkligen popularisera sin vetenskaps landvinningar — det är en tes som ej minst gäller det arkeologiska området och gäller i allt högre grad ju längre bakåt i tidernas dunkel det sträcker sig. Utan den vetenskapliga skolningens fasta underlag verka lätt försöken att frammana en konkret bild av våra urfäders liv mer eller mindre grotesk omkostymering av det närvarande. I hur mycket högre grad fan-

tasieggande äro ej de få fakta och de dunkla antydningar som forskningen ännu har att arbeta med, då det gäller de första spåren av mänsklig tillvaro.

Den som haft någon kontakt med arkeologisk forskning under de senaste årtiondena har ej kunnat undgå att gripas av den konstnärliga kraften hos de uråldriga djurbilder som i stort antal upptäckts på väggarna till några sydfranska och nordspanska grottor. Det är till dessa grottmålningars värld och till de skeden som förberedde dem vi fått en förträfflig vägvisare i Hanna Rydhs bok, illustrerad av bl. a. ett flertal vackra reproduktioner i färg. Ett av International Federation of University Women författaren tilldelat stipendium beredde henne för ett par år sedan tillfälle att på ort och ställe studera fynden, och den tjusning hon kände av att tränga in i grottornas hemlighetsfulla, svårtillgängliga galleri och vid lampskenet urskilja de ur dunklet framträdande mäktiga och livfulla gestalterna meddelar sig även till läsaren.

Att den primitive konstnär, som skapat sådana bilder, är förtrogen med varje drag hos sina modeller kan ej betvivlas. Hans förfäder, som generation efter generation måst försvara den grotta, där de sökt skydd undan kölden, mot intrång av lejon och björn, ha också generation efter generation som jägare iakttagit sitt villebråd och smugit sig inpå det. Alla gjorda undersökningar peka emellertid med bestämthet i den riktningen att djurfreskerna inne i grottornas mörker ej tillkommit i dekorativt syfte utan ha en hemlighetsfull magisk innebörd. Man ville locka fram det åtrådade villebrådet, bison och hjort, häst och ren, genom att avbilda det. Ytterst intres-

sant i detta avseende är det faktum att bilder av de fruktade vilddjuren ej förekomma.

Det anförda må vara nog för att ge en föreställning om det underhållande sätt varpå författaren ger den oinvidge glimtar av våra stamfäders liv i en tidig epok av åldern, årtusenden tillbaka i tiden. Hanna Rydh, som vid flera arkeologiska exkursioner i Stockholmstrakten i egenskap av ciceron dokumenterat sin förmåga av populär framställning, har med denna bok givit ett nytt bevis på det intresse som sakkunskap, entusiasm och berättartalang i förening förmå avvinna även ett vid första anblicken svårtillgängligt material.

SIGRID LEIJONHUFVUD.

Rosor på friland av *Ester Claesson*. Wahlström & Widstrands förlag.

En för alla blomstervänner förtjusande bok, som just nu är högaktuell. Efter en historisk resumé av Drottning Rosas härstamning och hur hon från Indien och Persien trängt upp ända till nordnen, vidtar den undervisande avdelningen. Vi presenteras för de skilda familjerna och få veta vilka särdrag, som skilja dem åt. Och så få vi reda på förutsättningarna för att de olika rosorna skola trivas i vårt luftstreck. I fråga om sammanställning av rosorna, såväl med hänsyn till färg och storlek som blomningstid och växtsätt i övrigt, få vi även goda råd. Som vägledning i rosenkatalogernas labyrinter är boken av stort värde då den ger oss ett urval av de vackraste och på samma gång härdigaste sorterna med uppgift om deras utmärkande egenskaper. Ett trettiotal bilder förhöja bokens värde.

SIGRID ULRICH.

F-B-F. Kretsarna.

Gävlekretsen hade den 19 mars kretsmöte å Grand Hôtel med föredrag av fru Signe Lyth från Oslo om Frans Mikael Franzén.

Torsdagen den 5 aug. samlades kretsen tillika med ett stort antal utomstående till möte i Grand Hôtel, då redogörelser lämnades för Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte av kretsens resp. ombud vid mötet, fröknarna Anna Åkerberg, Anna Sundbom, fruarna Gunhild Delin och Hedvig Törjesson. Härefter talade fru Ester Lutteman om »Människogemenskapens konst».

Efter båda mötena samlades deltagarna vid en god tesupé under kordialt samkväm.

Halmstadkretsen samlades till samkväm fredagen den 23 april. Programmet upptog föredrag av fru Schubert-Ström från Malmö om Mensendickssystemet med demonstration av en ung elev, som med stor grace och säkerhet utförde en hel del rörelser, såväl lättare som svårare. Den mycket talrika publiken följde med stort intresse den vackra uppvisningen. Efteråt var samkväm anordnat, varvid fru Hernqvist i korthet redogjorde för årsmötet i Stockholm.

Jönköpingskretsen hade den 22 april ett samkväm varvid ordföranden, fru Schartau, redogjorde för F.-B.-F:s årsmöte i Stockholm 7—8 april.

Efter den därpå följande tesupén diskuterades »Den moderna kvinnan» med utgångspunkt från Marika Stjernstedts artikel »Kvinnan på tröskeln».

Kristianstadkretsen hade den 20 april möte å Frimurarahotellet under ordförandeskap av fru Elisabeth Sjövall, varvid rektor Ellen Widerberg redogjorde för F.-B.-F:s årsmöte i Stockholm, fru E. Sjövall föredrog dikter av skåneskalder och fru I. Winberg underhöll med musik.

Den 5 maj hade kretsen tillsammans med Frisinnade kvinnors diskussionsklubb, Moderata kvinnors förening, K. F. U. K., Socialdemokratiska kvinnoklubben och Vita Bandet anordnat offentligt möte i Högre allm. läroverkets aula, varvid kyrkoherde Hagb. Isberg, Malmö, talade om »De nya barnavårdslagarna».

Malmökretsen hade den 19 april sitt sista kretsmöte före sommaren under ordförandeskap av fru Elisabeth Quensel, å Stadt Hamburg. Sedan fru Quensel redogjort för F.-B.-F:s årsmöte i Stockholm, höll doktor Selma Colliander från Lund föredrag om en resa i norra Afrika, beledsagat av skioptikonbilder.

Mariestadkretsen hade den 3 maj en mindre utfärd till Bergatorps Hushållsskola och Berga gamla kyrka. Efter återkomsten till Mariestad samkväm, varvid lämnades redogörelse för årsmötet i Stockholm i april åtföljt av en stunds diskussion dels om »den moderna kvinnan», dels om anordnandet av övningar i offentliga mötesförhandlingar.

På inbjudan av F.-B.-F.-kretsen, Vita Bandet, Husmodersföreningen och Kyrkl. ungdomskretsen höll fru Lutteman den 15 april i folkskolans högtidssal föredrag om »Människogemenskapens konst» inför en åhörarskara som till sista plats fyllde salen.

Vänersborgskretsen hade den 7 jan. sammanträde på Residenset, varvid fru J. v. Sneider höll föredrag över ämnet: »Något om våra dagligdags handlingar och deras psykiska innehåll, vad som sker i det som synes ske». Aftonen avslutades med tesupé.

Den 4 febr. hölls årsmötet under fru av Sandebergs ordförandeskap. Den förutvarande styrelsen omvaldes. Styrelsen består av fru Julia v. Sneider, ordf., fru Anna av

Sandeberg, v. ordf., fru Camille Jennische, sekreterare, fru Sigrun Carlsson, kassaförvaltare, fruarna Anni Bergkvist, Lilly Lundberg och Hilda Böhmer samt fröknarna Hilda v. Sneidern och Anna Wallin; suppleanter: fruarna Gerda Carlsten och Hanna Victorin. Till revisorer omvaldes fru Nora Arvidson och fröken Alma Nilson med fru Paalzow och fröken Anna Lundborg till suppleanter.

Förbundsstyrelsens förslag till stadgar antogs i sin helhet. Årsavgiften bestämdes till 4 kr.

Därefter höll fru Gertrud Törnell föredrag om: »Pensionsförsäkringen och kvinnorna», varpå gemensam tesupé intogs på Stadshotellet; sång av fru Hessel och rektor Munthe.

Den 29 mars sammanträdde kretsen på Arbetarföreningen. Till representanter vid förbundets årsmöte i Stockholm valdes fru Julia v. Sneidern, fru Sigrun Carlsson och fru Annie Bergkvist.

Offentligt föredrag hölls av fru Ester Lutteman över ämnet: »Kvinnoideal förr och nu», varefter supé intogs på Stadshotellet; sång av fru Gerda Åstrand med ackompanjemang av fru Ellen Carlberg.

Karlstadskretsen inledde arbetsåret med offentligt föredrag av fru Gertrud Törnell om »Socialförsäkringen och kvinnorna». En mindre krets, som senare på kvällen vid en liten kollation samlades omkring fru Törnell, fick njuta av hedersgästens eminenta gåvor som kuplettsångerska.

Årsmötet hölls i Stadskällarens klubbväning den 22 mars. Till styrelse omvaldes fru Gerda Hellberg, fru Nancy Enwall-Gardell och fru Elsa Lovén. Avsägelse förelägo från fru Milly Kleve och fru Signe Olsson. I deras ställe invaldes friherrinnan Sigrid Leijonhufvud och flickskolans före-

ständig, fröken Edith Ahrenlöf. Till suppleanter omvaldes doktor Gulli Ivarsson-Pauli och stadssjuksköterskan fröken Stina Mide. Revisorerna, fruarna Gerda Olsson och Anna Andersson, omvaldes liksom deras suppleanter, fröken Thyra Freding och fru Ruth Lilius. Till ombud vid förbundets årsmöte i Stockholm valdes fru Gerda Hellberg med fröken Märta Undén som suppleant. Fru Envall-Gardell föreslogs som medlem av förbundets delegation till kongressen i Paris.

Årsmötet stadfäste den medlemsavgift av 3:50, som kretsen preliminärt beslöt under höstens Herthadiskussion.

Nyköpingskretsen sammanträdde den 1 mars i Odd Fellows klubblokal. Sedan ordföranden fru Märta Fant lämnat en del meddelanden antogs en resolution vari kretsen instämde i de motioner vilka väckts av riksdagens kvinnliga ledamöter i folkpensioneringsfrågan. Därefter höll fröken Ellen Michelsen föredrag om Madame de Staël. Sedan föredragshållaren avtackats av ordföranden intogs gemensam tesupé.

Den 23 april sammanträdde kretsen ånyo, varvid fru Gertrud Unger redogjorde för årsmötet i Stockholm.

Ordföranden fru Märta Fant meddelade därefter att detta var sista gången hon ledde förhandlingarna på grund av sin avflyttning från staden. V. ordföranden frambar i varmhjärtade ordalag styrelsens och kretsens tacksamhet för allt det arbete och oegennyttiga intresse fru Fant nedlagt för Nyköpingskretsen under de 3 år — d. v. s. sedan kretsen bildades — hon tjänstgjort som dess ordförande.

Därefter följde musikprogram med sång av fröken Marianne Mörner samt pianomusik av fru Märta af Klintberg.

Den avgående ordföranden och de uppträdande hyllades med blommor.

Kvällen avslutades med tesupé.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av FREDRIKA BREMER-FÖRBUNDET.

Redaktör: *Ellen Klemán.*

Samtliga förbundsmedlemmar erhålla tidskriften. *Icke-förbundsmedlemmar* prenumerera å *närmaste postanstalt* eller i *bokhandel*. Pris för postupplaga: 1/1 år kr. 6:50; 1/2 år kr. 3:50; 1/4 år kr. 1:90. Lösnummer 65 öre. *Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan, Stockholm.* Redaktionstid: *tisdagar och fredagar kl. 1—3.* Tel. Norr 48 50, 27 62. Expeditionen: *kl. 11—4 varje söckendag.* Tel. Norr 48 50, 27 62.

JOHANNA BRUNSSONS VÄVSKOLA

Kurser för: Utbildning av Vävlärarinnor - Arbetsföreständerskor - Yrkesväverskor - Hemvävning. Försäljning av Vävnader, Möbелtyger, Mattor, Gardiner, Klänningstyger, m.m., Väggarner, Vävstolar m. tillbehör.

Skola och Försäljning:

Tel. Norr 437

KUNGSGATAN 70, STOCKHOLM

Tel. 13363

**"Smakar mera
än det kostar"**

använd i hushållet Arboga Smörblandning

"MEJERIT"

ersätter fullständigt smör, men är billigare

De svenska hushållens dominerande
smörblandning.

En delikat tårta

är en prydnad för kaffebordet. Varje husmoder kan på förhand vara viss om det läckraste resultat om vid bakningen användes

RUMFORD BAKPULVER

Misslyckas aldrig! Lämna aldrig bismak!

Stockholms Nya Järnsängfabrik

E. L. ERICSSON

Specialaffär för

Sängar, Sängkläder, Soffor,
Ottomaner 1 och 2 bäddar,
Täcken, Filtar, Överkast,
Kuddar m. m., m. m.

Kontor & Utställning

16 Norrlandsgatan 16

Tel. 78 56, Norr 71 81

**Carl Broströms
Ättiksprit**

Ständig kontrollant: Fil. Dr. Fr. Liljeblad aukt. handelskemist.

är fullkomligt enastående
i styrka och arom.

Förnämligaste kvalitetsmärke
— KÖP DEN —

Innehåll.

Ellen Key till sist. Av *Ellen Kleman*.

Ellen Keys livslinje. Av *Hilma Borelius*.

Nattarbetslagen. Av *Ida Fischer*.

Lagberedningens förslag till lag om arv. Av *Märtha Björnbom Romson*.

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier 1926.

Från bokvärlden.

F.-B.-F.-kretsarna.

Ett verksamt vapen

äro maltdryckerna i kampen mot smuggelsprit och alkoholmissbruk av varje slag.

De kommuner, som genom beviljande av försäljningsrättigheter underlätta en laglig åtkomst av maltdrycker, främja härigenom

verklig nykterhet.